

אחרי 20 שנה:

תכנית חינוכית-סביבתית בת קיימא "באלונה אומרים קן לבזים האדומים"

ד"ר אדיב גל¹

התכנית החינוכית-סביבתית "באלונה אומרים קן לבזים האדומים" פועלת למען שימור הבז האדום, מין הנמצא בסכנת הכחדה, מזה שני עשורים וממשיכה לרתק ולרגש את כל השותפים לה.

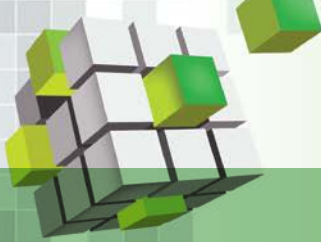
תרבות מקיימת (UNESCO, 2004; UNEP, 2007). באמצעות מימון תקציבים אלו נכתבו יוזמות חינוכיות, חומרי הדרכה ונערכו אין ספור הדרכות והשתלמויות ברמה המקומית וברמה הבינלאומית. תכניות רבות כללו היבטים בינתחומיים ורב תחומיים בכל תחומי הקיימות: סביבה-חברה-כלכלה (Hungerford and Volk, 1990) בנוסף לפדגוגיות מגוונות בתחום החינוך הסביבתי (Davis et al, 2005). יחד עם זאת, רבים מן הפרויקטים המדווחים הם קצרי טווח הנמשכים על פני שנתיים עד ארבע שנים בלבד (Rickinson, 2001). במחקרו מצביע ריקסון על כך שמיזמים ארוכי טווח העוסקים בהיבטים חינוכיים-סביבתיים ודנים בנושא יחיד הינם דבר נדיר.

ישראל אינה שונה ואינה מנותקת מהנעשה בעולם בכל הקשור לתכניות לחינוך סביבתי. תכניות חינוכיות סביבתיות בבתי הספר היסודיים קיימות בישראל כבר שנים. מספרן של תכניות אלו הולך וגדל עם עליית המודעות הסביבתית. בבתי הספר השונים מתקיימים פרויקטים סביבתיים שבהם מושקעים משאבים רבים. תכנית משותפת של שר החינוך והשר להגנת הסביבה להטמעת חינוך לקיימות במערכת החינוך מהווה את אחד השיאים במאמץ לפיתוח תכניות חינוכיות-סביבתיות.

השילוב בין תכניות חינוכיות לבין תכניות לשמירת טבע והסביבה קיים מזה שנים רבות. כבר בראשית 1970 הכריז הארגון הבינלאומי לשמירת הטבע (Union for Conservation of Nature Indentation) שאת המשבר הסביבתי לא ניתן יהיה לפתור ללא שילוב הנושאים הסביבתיים בתכני הלימוד של מערכות החינוך בעולם. הצהרת הארגון הבינלאומי לשמירת הטבע הייתה הבסיס להגדרת מטרות החינוך הסביבתי כפי שנוסחו בכינוס הבינלאומי לחינוך סביבתי שהתכנס בטיביליסי, גיאורגיה ב-1977. במסגרת כנס זה נערכה התוויה של קווי הפעולה לתכניות חינוך סביבתיות (UNESCO and UNEP, 1978) הכוללות הטמעה של מודעות, רגישות, ערכים, מיומנויות ושיתוף פעולה.

מאז ועידת טיביליסי ועד היום נעשו בכל רחבי העולם מאמצים רבים לקידום פעילויות חינוכיות כאלו ואחרות אשר נועדו ליישם את ההחלטות של הוועידה. במהלך השנים, הושקעו מיליוני דולרים בכל רחבי העולם ביישומן של תכניות לימודים סביבתיות רבות ומגוונות. עיקר המאמץ הושקע ומושקע בתכניות המיועדות לתלמידי מערכת החינוך בכל הגילאים. המטרה היא להקנות לתלמידים את הכלים אשר יאפשרו להם לפעול למען חברה מקיימת ולבנות

¹ אדיב גל הוא ד"ר לאקולוגיה, ראש חוג מדעים סמינר הקיבוצים ומורה בבית ספר תל"י אלונה

יהדות) אלונה", מועצה אזורית אלונה, החברה להגנת הטבע, רשות הטבע והגנים, חברת החשמל וגני רמת הנדיב. התכנית נכללת במסגרת תכנית הלימודים בבית הספר היסודי אלונה בכתה ה'. תלמידי כיתה ה' מובילים את היזמה לשימור הבז האדום בקרב הקהילה הבית ספרית והיישובית.

בית הספר "תל"י אלונה"

בית הספר תל"י אלונה הינו בית הספר היסודי היחיד בתחום המועצה האזורית "אלונה" הגובלת בדרום הכרמל. בית הספר הוקם בשנת 1950 ובשנת הלימודים תשנ"ג הוא הפך לבית ספר תל"י על אזורי. כ-320 תלמידים לומדים כיום בבית הספר, בכל שכבה שתי כיתות. במסגרת החינוך הסביבתי, תלמידי כיתות א' עד ד' לומדים בפרויקט של הכרת הסביבה ושמירה עליה. כל כיתה יוצאת לשישה-שבעה סיורים בשנה הנמצאים בהלימה עם תכנית הלימודים של משרד החינוך בהתאם לכל שכבת גיל.

מבנה התכנית

בתכנית "באלונה אומרים קן לבזים האדומים" ע"ש תרצה קרן משתתפים תלמידי כיתה ה' בבית הספר. היא נמשכת לאורך שנת הלימודים וכוללת ביצוע של עבודות חקר, תצפיות, סקרים, סיורים, הדרכת עמיתים והובלה של יום שיא להטמעת הנושא בקהילה. שם השיעור המשולב במערכת השעות של כיתה ה' נקרא "בז אדום" והוא מתקיים במשך שני שיעורים שבועיים לאורך שנת הלימודים. תכנית הבז האדום מזמנת אפשרות לעסוק בסוגיות רחבות הנוגעות לסביבה וחברה, כמו: שימור מול פיתוח, יחסי גומלין, נחלת הכלל, מיקומו של האדם בסביבה, מגוון ביולוגי, נדידת ציפורים ודילמות הקשורות בשילוב התעשייה בשמירת טבע. כפי שאומר מנהל בית הספר: "הבז האדום הוא כלי ולא מטרה, אמנם אטרקטיבי ומיוחד, אך ניתן להמירו בכל גורם מזמן אחר."

"מעגל הטיפשות" ו"אפקט הפרפר" הם שני מושגים מרכזיים השזורים כחוט השני לאורך התכנית ומסייעים להביא את עולם הקיימות לתלמידים. "מעגל הטיפשות" הוא מושג המתייחס לסכנות הסביבתיות הכרוכות בשימוש לא זהיר בטכנולוגיה. שימוש בטכנולוגיה עשוי אמנם לשפר את רמת ואיכות החיים, אך יחד עם זאת, יכול לגרום לנזק לאדם ולסביבה. "אפקט הפרפר" הוא מושג הממחיש את שרשרת האירועים המתחוללת

רבים מהגורמים העוסקים בחינוך סביבתי מתלבטים מדוע פרויקטים סביבתיים-חינוכיים אינם נמשכים זמן רב למרות התשומות הרבות המושקעות בהם. מעטים הם הפרויקטים הנמשכים למעלה מחמש שנים. אחת ייחודית היא התכנית החינוכית-סביבתית "באלונה אומרים קן לבזים האדומים" ע"ש תרצה קרן. תכנית זו החלה בשנת 1996 ונמשכת מאז שנה אחר שנה. בכתבה זו נתאר את המאפיינים הייחודיים של התכנית שממשיכה להפעים ולרתק את כל השותפים לה כבר שני עשורים.

התכנית: באלונה אומרים קן לבזים האדומים ע"ש תרצה קרן

התכנית "באלונה אומרים קן לבזים האדומים" נמשכת לאורך שנת הלימודים וכוללת מגוון פעילויות כמו ביצוע של עבודות חקר, תצפיות, סקרים, סיורים והדרכת עמיתים בהקשר לסוגיות סביבתיות שונות כמו שימור מול פיתוח, יחסי גומלין, נחלת הכלל, מיקומו של האדם בסביבה, מגוון ביולוגי, נדידת ציפורים ודילמות הקשורות בשילוב התעשייה בשמירת טבע.

התכנית החינוכית-סביבתית נועדה לפעול למען שימור הבז האדום, מין הנמצא בסכנת הכחדה. התכנית משותפת לבית ספר "תל"י (תגבור לימודי

בפני הקהל הרחב בסוף שנת הלימודים נותן ביטוי לכלל המטרות. לדוגמה: בניית תיבות קינון לבזים, סקר קינון, הדרכת עמיתים, הדרכת הקהילה ביום הבז האדום, ביצוע תהליך חקר והתמודדות עם דילמות של שימור מול פיתוח.

מאפיינים ייחודיים של תכנית סביבתית-חינוכית בת קיימא

"אנחנו שומרים על הטבע והטבע שומר עלינו - זה המוטיב המרכזי שלנו. אי אפשר להרוס את הטבע ולפגוע בו כי נהרוס את הענף עליו אנחנו יושבים. הבז האדום, אמנם זו ציפור יפיפייה, אבל היא טריגר בלבד, אנחנו חלק מהטבע - כך אנו מחנכים את הילדים."

מהם המאפיינים הייחודיים של תכנית חינוכית המתמדה לאורך זמן ומצליחה לשמר את הרלוונטיות שלה ללומדים ולסביבה?

א. מנהיגות וחזון

אחד הגורמים המרכזיים המאפשרים את יצירת התשתית להצלחת תכנית חינוכית בת קיימא במערכת החינוך הוא מנהיגות מקומית. המנהיגות המקומית מכירה את אקלים בית הספר ואת האפשרויות הקיימות בו. ככל "שהמשוגע לדבר" בעל תפקיד מרכזי יותר במערכת החינוך הבית ספרית, כך הסיכויים להצלחה של התכנית הם רבים יותר. מתוך הראיונות עם מנהל בית הספר, שדבריו משולבים בכתבה זו, עולה אג'נדה חינוכית מאוד ברורה. אג'נדה הדוגלת בהעשרה והרחבה של תכנית הלימודים הפורמלית של משרד החינוך.

"הבז האדום זה התבלין של הלימודים בבית הספר שלנו. את תכנית הלימודים של משרד החינוך ניתן לדמות לאוכל ללא תבלינים. אפשר לאכול אותה כמו שהיא, אבל אין עוררין שתבלינים מוסיפים לתבשיל. אצלנו הבז האדום הוא אחד התבלינים."

בדבריו מנהל בית הספר מתייחס להשקפתו על מערכת היחסים בין התכניות החינוכיות המוכתבות על ידי משרד החינוך לתכניות העשרה החינוכיות שמובלות על ידי צוות בית הספר ואינן נכללות בתכנית הלימודים של מערכת החינוך בישראל.

"אני עובד על פי העיקרון של "אבנים גדולות ואבנים הקטנות" – הבז האדום הוא האבן הגדולה, יש עוד אבנים גדולות בבית הספר, אבל הבז

בסביבה המתחילה באירוע קטן ועשויה לעיתים להוביל לאירוע גדול הגורם לפגיעה בסביבה.

התלמידים מתנסים במגוון מימוניות חשיבה כדוגמת: ביצוע חקר מדעי הכולל איסוף ועיבוד נתונים, משחקי תפקידים, הוראת עמיתים, כתיבת רפלקציה, דיונים בקבוצה, מתן משוב ועוד. הסביבה מהווה עבור התלמידים גורם מזמן ללמידה בעת שהם יוצאים לעשרות פעילויות חוץ כיתתיות. לימודים המבוססים על הוראה בסביבה חוץ כיתתית, בהשוואה לאלו המתקיימים בכיתה בלבד, הינם אפקטיביים יותר בהעלאת רמת הידע ופיתוח גישה חיובית לסביבה. יתרה מכך, שילוב בין הוראה חוץ כיתתית להוראה כיתתית, כפי שנעשה בתכנית זו, אפקטיבי יותר מכל אחת מדרכי ההוראה בנפרד כאשר מדובר בחינוך סביבתי (Lewis, 1981; Ballantyne and Packer, 2002;). ניתן לסכם ולומר שהלמידה במסגרת התכנית על הבזים האדומים נעשית על פי העקרונות שהתווה לוקס: בסביבה, על הסביבה ולמען הסביבה (Lucas, 1991).

אחד מרגעי השיא של התכנית הוא "יום הבז האדום" המתקיים בסוף חודש מאי, רגע קט לפני שפורשים הבזים האדומים כנפים ועוזבים את מושבת הקינון הממוקמת בבית הספר. ביום זה, התלמידים מדריכים למעלה מ-1,200 מבקרים המגיעים מכל קצוות הארץ לצפות בבזים האדומים ולסייע בשימורם. התלמידים מתארים את מחזור חייו של הבז האדום ואת הפעולות אותן בצעו על מנת לסייע בשימורו.

מתכנני התכנית (ראו פירוט בהמשך) הגדירו ארבע מטרות עיקריות עבור התכנית: מטרות כלליות, מטרות חברתיות וערכיות, מטרות חינוכיות ומטרות שמירת טבע. המטרות הכלליות כללו נושאים כמו שינוי אופייה של הסביבה בישובים והפיכתם לסביבה מקיימת באמצעות סיוע לשימור הבז האדום. המטרות החברתיות והערכיות כללו עידוד של יזמות, מנהיגות, שיתוף פעולה בין התלמידים וכן הובלת תהליכי שינוי ביחס הקהילה למרכיבי הסביבה. המטרות החינוכיות התמקדו בהיבטים הפדגוגיים של תהליך הלמידה. מטרות שמירת הטבע התרכזו בפעילות הסיוע למען הבזים האדומים הנמצאים על סף הכחדה.

במהלך השנים הרבות בהם מתנהלת התכנית יושמו מטרות אלה במלואן. תהליך הלמידה אותו עוברים התלמידים מראשית שנת הלימודים ועד הצגת התכנית

ב. מקומיות ושייכות

התכנית צמחה מלמטה (Bottom Up) והיא פרי יוזמתה של תושבת מועצה אזורית אלונה שילדיה למדו בבית הספר.

"בשנת 1996 התקשר אלי מנהל המועצה האזורית וספר על אם ממושב אביאל שהיא צפרית והציעה למועצה לקחת חלק בפרויקט של שימור הבז האדום כחלק מפעילות של מרכז הצפרות של החברה להגנת הטבע. מנהל המועצה ביקש שאני, מנהל בית הספר, אקח זאת על עצמי. בלי לחשוב פעמים - אמרתי כן".

תכנית המגיעה מ"השטח" היא אחת הדרכים לעקוף חסם בתהליך ההטמעה של תכנית סביבתית המוכתבות על ידי משרד החינוך (דוניץ, 2011). חשיבותו המרכזית של בית הספר כמיצר תכניות מקומיות אותנטיות נמצאה גם כגורם בעל חשיבות מרכזית בהצלחת התכניות החינוכיות בפינלנד (Aho, Pitkanen and Sahlberg, 2006).

"זה לא רק נושא חינוכי. התכנית הפכה לדרך חיים, כל בית הספר, כל הקהילה שותפה לרעיון, למעלה מ-100 תיבות קיוון מפוזרות במושבים, אנחנו בקשר עם התושבים, זה לא נושא לימודי, זה דרך חיים, זה חלק מהקהילה, אם זה היה נשאר בבית הספר זה היה נשאר נושא לימודי".

מסורת ארוכת שנים יוצרת את "גאוות היחידה". התכנית יוצרת מוקד פעולה סביבתי ייחודי השונה ממיזמים סביבתיים אחרים, אשר מאחדת את כל השותפים בה ומהווה מקור לקנאה בבתי ספר רבים ובקהילות שונות. "גאוות היחידה" שהולכת ומתהווה בבית הספר סביב שימור הבז האדום גורמת לרצון עז בקרב התלמידים הצעירים לקחת חלק בתכנית זו. לכן, ניתן לומר כי התכנית הפכה לחלק מהתרבות הבית ספרית.

"בעניין המסורת, אכן התכנית פועמת בכל שנה מחדש על ידי שכבה חדשה שמתרגשת לקראתה כמו לקראת חג שעומד בפתח ואתה קהילה שלמה, מורים, מדריכים ומועצה, שנותנת גיבוי למסורת יפה שלא כדאי לשבור".

"התכנית החלה במסגרת מצומצמת עם כיתה אחת שהתעניינה ביצורים קטנים, מעופפים. אך הזמן עשה את שלו וכולנו הפכנו שבויים בקסם

האדום הוא אחת האבנים הגדולות. קודם כל אנו משבצים במערכת את האבנים הגדולות שלנו, כמו תכנית הבז האדום. אחר כך אנו משבצים את "האבנים הקטנות" – הנמצאות בכל בית ספר, מתמטיקה, אנגלית, תנ"ך ספרות וכדומה. קודם כל משבצים את המיוחד".

במובן זה הגישה שננקטת בבית ספר אלונה תואמת את "התפיסה החינוכית של מערכת החינוך הפינית שזוכה לשבחים רבים ונחשבת כיום לטובה בעולם: יש לתת אוטונומיה רבה יותר ברמת בית הספר וברמת הרשות (Aho, Pitkanen and Sahlberg, 2006). כבר בראשית דרכה, ראו מובילי התכנית חשיבות רבה בקיומו של תהליך ארוך טווח. אמנם, תלמידי כיתה ה' חווים את התכנית שנה אחת בלבד, אך כלל תלמידי בית ספר אלונה מתחילים ללמוד על נושאים סביבתיים החל מכיתה א'. את נושאי הסביבה מכיתה א' ועד כיתה ד' מלמדת מדריכה לסביבה ולא מורה ולכל כיתה מוגדר פרויקט מיוחד בנושא הסביבה.

בנוסף, ניתן דגש חזק על למידה חוץ כיתתית. ולפי דברי המנהל:

"ההוראה שנתתי למדריכה לסביבה היא מאוד ברורה: "כל שיעור שאפשר לעשות מחוץ לכיתה עושים בחוץ". על הסביבה צריך ללמוד בסביבה ולא בתוך כותלי הכיתה".

השפעת תהליך חינוכי ארוך טווח המתחיל בכיתה א' ונמשך עד כיתה ו' תואם את ממצאיהם של דילון וחובריו (Dillon et al, 2008) שהוכיחו שככל שמשך הפעילות החינוכית הסביבתית ארוכה יותר כך השפעתה החינוכית תהיה רבה יותר. פעילות חינוכית-סביבתית הנפרשת לאורך כל שנות הלימוד של תלמידי בית הספר היא דוגמה לתכנית בה קיים חזון מרחיק לכת הנותן מענה מערכת-הוליסטי, כולל תובנות אקולוגיות ומציב אלטרנטיבה נרטיבית ליחסי אדם-סביבה (דוניץ, 2011). וכדברי המנהל:

"אנחנו שומרים על הטבע והטבע שומר עלינו - זה המוטיב המרכזי שלנו. מושג זה הולך אתנו לאורך כל הדרך. אי אפשר להרוס את הטבע ולפגוע כי נהרוס את הענף עליו אנחנו יושבים. הבז האדום, אמנם זו ציפור יפיפייה, אבל היא טריגר בלבד, אני חלק מהטבע - כך אנו מחנכים את הילדים".

יכולה להתבסס רק על צוות ההוראה בבית הספר. הפעילות החינוכית ההוראתית בתכנית מתבצעת בדרך של עבודה שיתופית, הן של צוות בית הספר והן בשיתוף עם גורמים חיצוניים. מחקרים הוכיחו שעבודת צוות בבתי הספר חשובה להצלחה וקידום של נושאי לימוד שונים (Bryk et al, 2010; Elmore, 2004) לכן, שיתוף פעולה בין צוות בית הספר ולגורמי החוץ מתבצע באלונה בדרך של הוראה משותפת. גורמי החוץ אחראיים על ההיבטים המדעיים בנושא הבז האדום וצוות ההוראה הבית ספר אחראי על ההיבט הפדגוגי.

"בזכותם של גורמי החוץ מגיעים ללמידה רחבה על נושאים שהם מעבר לתכניות הלימודים הרגילות שקבע משרד החינוך. הנושא נוגע בקשת רחבה של נושאים, מלבד הנושא ההומאני של מניעת הכחדה."

צוות ההוראה בבית הספר בנושאי הסביבה עובר תהליך מתמשך של הכשרה שהוא בעל השפעה רבה על הצלחתה של התוכנית החינוכית הסביבתית (Swanepoel, Loubser & Chacko, 2002). מתוך אמונה שצוות ההוראה של בית הספר הוא משאב חשוב, התכנית אינה מהווה תחליף לשיעורי מדע וטכנולוגיה אלא מתבצעת בשעות שמתווספות למערכת. תגבור בלבד. מספר שעות המדעים של המורות למדעים קבוע, יציב ואינו משתנה בעקבות התכנית.

המיולד של הבזים ושותפים פעילים בחייהם של הבזים – הקינון בבתים, בשטח בית הספר בגג המשרד, בקיעת ביצים במצלמות זעירות וחיבור מרגש בין התלמידים לבזים. מתכנית קטנה נהפכה לתכנית פורצת גבולות."

רבים מבני קהילת אלונה מכירים את מחזור חייהם של הבזים שכן הם נחשפים לאורך השנים לבזים האדומים שמקננים בתיבות הקינון הפזורות במועצה וכן להסברי התלמידים.

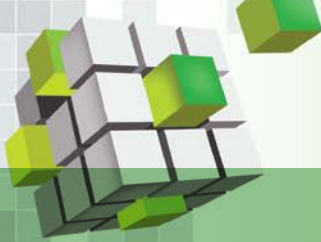
"בעקבות הילדים המובילים את התכנית, נרתמת קהילת המבוגרים לנושא: חברי הקהילה מקבלת דיווחים מהילדים על הגעת הבזים ומדווחים לתלמידים היכן הם מקננים. הקשר הדו סטרי בין בית הספר לקהילה הוא מאפיין חשוב של הצלחת התכנית."

מסורת ארוכת שנים מגבשת תרבות ייחודית המבוססת על ערכים ושפה משותפת הסובבים את הרעיון המרכזי של התכנית ועוברים משנה לשנה. פעילותם החינוכית של התלמידים מאפשרת גם שיתוף פעולה רב שנתי ורב דורי. שיתוף פעולה זה עשוי לחולל שינוי תרבותי ולהתוות את הדרך לכינונה של חברה מקיימת יותר (Davis et al., 2005).

ג. הון אנושי

מתחילת הדרך, היה ברור שתכנית חינוכית ארוכת טווח אשר תיתן מענה חינוכי, סביבתי וערכי, לא

"תמיד יש מגבלה של כסף, אמנם, אין הנחתום מעיד על עיסתו", יש כאלו שאומרים שאני יודע להשיג תקציבים, זה חלק מתפקיד המנהל. אין דבר כזה שאסרב לבקשה של תקציבים לפעילות הקשורה לבז אדום, או לפעילות של ה"אבנים הגדולות" האחרות המובילות את בית הספר. ראשית, אני אומר כן, אחר כך אני הולך לשבור את הראש איך אני משיג את התקציב."

סיכום

התכנית "באלונה אומרים קן לבזים האדומים" הפכה מזמן לאורח חיים של סביבת הלימודים בבית הספר ובקהילה.

התכנית "באלונה אומרים קן לבזים האדומים" ע"ש תרצה קרן ז"ל, אשר החלה בשנת 1996 ומבוססת על פעילותם של תלמידי כיתה ה', הפכה כבר מזמן לאורח חיים של סביבת הלימודים בבית הספר. התכנית החלה מ"שיגעון" של אישה מקסימה שאהבתה לטבע בכלל ולציפורים בפרט, היה לשם דבר, היא סחפה את כל קהילת התושבים של המועצה האזורית אלונה וכיום אין בה איש אשר אינו יודע מיהו הבז האדום. בנוסף לידע המדעי והסביבתי, התלמידים רוכשים באמצעותה מגוון של מיומנויות וערכים חברתיים, חינוכיים וסביבתיים:

"אי אפשר למחוק את מה שאנו צורבים בהם, אין מצב שהילדים שלנו עושים reset למה שהם למדו אצלנו - זה בדם שלהם זה לא עובר."

גם אלפי האנשים שביקרו באלונה במשך השנים נחשפו לתכנית שהעלתה את מודעותם לסוגיית הכחדת המינים בכלל ולבז האדום, בפרט. כפועל יוצא, זוכים הבזים האדומים לסביבה תומכת המאפשרת להם להמשיך להתקיים בשלווה ובנחת למרות כל הקדמה הטכנולוגית והרס השטחים הפתוחים בסביבה.

"שאפתי לכך שלימודי הבז האדום לא יהיו על חשבון השעות של לימודי המדע והטכנולוגיה. המורות למדע וטכנולוגיה הן משאב אנושי חשוב ביותר בבית הספר. אמנם, לימודי הבז האדום, הם חלק משיעורי המדע והטכנולוגיה, אך הם נמדים במסגרת שעות נוספות, מעבר לשעות המוקצות באופן פורמלי למקצוע. יותר שעות לימוד ולא על חשבון הוראת מקצוע הלימוד מדע וטכנולוגיה."

בנוסף, מתוך ההבנה שלצוות בית הספר יש מגוון רחב של מטלות אותן עליו למלא בהתאם לחוזה העבודה עם משרד החינוך וקשה עד בלתי אפשרי להוסיף מטלות חוץ-קוריקולריות, קיימת חשיבות רבה לשילובו של גורם חיצוני אשר ייתן את המענה הראוי.

ד. משאבים

לאורך כל שנותיה של התכנית קיימת פעילות של גיוס משאבים חיצוניים ואיגום משאבים. גיוס המשאבים אינו מסתכם רק בתרומה כספית אלא גם בתרומה חומרית כדוגמת עץ לבניית תיבות הקינון, חולצות, כובעים וכדומה הם חלק מהמימון של גופים חיצוניים כמו חברת חשמל שמתקצבת את התכנית מראשיתה, חברת G4S אשר סייעה בנושא של מעקב אחר הבזים, סייעה בחיבור לאינטרנט או סבא לילדים שלמדו בבית הספר שהוא בעל נגריה וסיפק את תיבות הקינון שבנו הילדים וחולקו לתושבי המועצה.

גיוס משאבים זה נותן מענה לאחת הבעיות העיקריות במימון פרויקטים חינוכיים שפורסה כבר בראשית שנות השמונים של המאה הקודמת. חוקרים סימנו את בעיית המימון כאחד המכשולים הקריטיים בהפעלתו של מיזם חינוכי-סביבתי ארוך טווח (Tewksbury & Harris, 1982). ברוב המקרים מימון למיזם חינוכי ניתן לפרק זמן קצר וקצוב, שנה, שנתיים, שלוש ומקסימום חמש. ה"אבנים הגדולות" של בית הספר לא מתקצבות מתקציבי משרד החינוך, אלא ממקורות מימון אחרים. ידוע, שכדי לחולל שינוי חינוכי בפרק זמן כה קצר הוא כמעט בלתי אפשרי. בעיית המימון של התכנית אינה נפתרת למרות העיסוק בשימור של מין בסכנת הכחדה, כיוון שגם מיזמים של שמירת טבע נתקלים בבעיה דומה של מקורות מימון קצרי מועד (IUCN, 2012).

תודות

תודה מקרב לב:

- לשלום טרם, מנהל בית ספר אלונה אשר אפשר לי להיות חלק מתכנית ייחודית זו.
- למילי מקוב, סגנית מנהלת בית הספר אשר ביחד עם שלום היו פתוחים לכל הרעיונות והאתגרים שהצגתי בפניהם.
- ליובל צרפתי המנהל החדש של בית הספר אשר ממשיך בדרכי אבות ומעודד את המשכיות תכנית ייחודית זו.
- לשותפתי לדרך מזה 12 שנים רותי שנירר שמלווה אותי בכל צעד ושעל בבית הספר. לצוות המורים אשר בית הספר אשר תמיד מוכן לתת כתף תומכת. לעמיתי במכללת סמינר הקיבוצים אשר סיעו ועזרו: ד"ר דפנה גן, ד"ר ארנה פליק, לד"ר איריס אלקהר וד"ר אילנה אבישר אשר מיקדו וכיוונו.
- לדן אלון מנהל מרכז הצפרות אשר נושאי החינוך, לצד ההיבט המקצועי, מהווים נר לרגליו.

מקורות

Davis, J., Gibson, M., Rowntree, N., Pratt, R., & Eglinton, A. (2005). **Creating a culture of sustainability: From project to integrated education for sustainability at Campus Kindergarten**. In W. L. Fihlo (Ed.), *Handbook of sustainability research* (pp. 563-594). Frankfurt: Peter Lang.

Dillon, J., Rickinson, M., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D., & Benefield, P. 2006. **The value of outdoor learning: evidence from research in the UK and elsewhere**. *School Science Review*, 87(320), 107-111.

Elmore, R. F. (2004). **School Reform from the Inside Out: Policy, Practice, and Performance**. Cambridge, MA: Harvard Education Press.

Hungerford, H., & Volk, T. (1990). **Changing learner behavior through environmental education**. *Journal of Environmental Education*, 21(3), 8-21.

Lewis, G. E. (1981). **A review of classroom methodologies for environmental education**. *The Journal of Environmental Education*, 3(2), 12-15.

Lucas A. (1991). **Environmental education: What is it, for whom, for what purpose and how?** In *Conceptual Issues in Environmental Education*.

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (1978). **Intergovernmental Conference on Environmental Education**: Tbilisi 1977.

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2004). **Education for All Global Monitoring Report**.

United Nations Environmental Program (UNEP). (2007). **Global environmental outlook 4: Environment for development**.

Rickinson, M. (2001). **Learners and learning in environmental education: A critical review of the evidence**. *Environmental Education Research* 7(3), 207-320.

Swanepoel, C. H., Loubser, C. P., & Chacko, C. P. C. (2002). **Measuring the environmental literacy of teachers**. *South African Journal of Education*, 22(4), 282-285.

Tewksbury, S., & Harris, G. (1982). **The status of environmental education in northern New York**. *The Journal of Environmental Education*, 13, 30-38.

דוניץ, ד. (2011). **החינוך הסביבתי והחינוך לקיימות בישראל בראייה ביקורתית**. עבודה לתואר ד"ר. אוניברסיטת חיפה.

Aho, E., Pitkanen, K., & Sahlberg P. (2006). **Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968**. Washington: Worlds Bank.

Ballantyne, R., & Packer, J. (2002). **Nature-based excursions: School students' perceptions of learning in natural environments**. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 11(3), 218-236.

Bryk, A. S., Sebring, P. B., Allensworth, E., Luppescu, S., & Easton, J. Q. (2010). **Organizing schools for improvement**, Chicago: University of Chicago Press.

Cachelin, A., Paisley, K., & Blanchard, A. (2009). **Using the significant life experience framework to inform program evaluation: The nature conservancy's wings and water wetlands education program**. *The Journal of Environmental Education*, 40(2), 2-14.